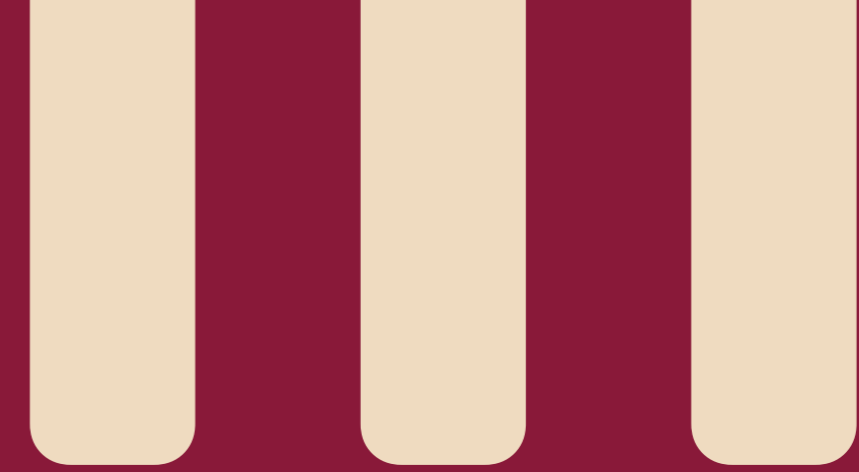

UNDERVISNINGSMILJØVURDERING PÅ SPECIALSKOLER

Eksemplarsamling – 5 udvalgte eksempler til at inddrage eleverne i UMV'en

INDHOLDSFORTEGNELSE

Eksempel 1: Fysiske rammer	5
Eksempel 2: Brug af rummet	14
Eksempel 3: Fællesskaber og elev-elev-relationer	22
Eksempel 4: Voksen-elev-relationer	34
Eksempel 5: Medbestemmelse	43

INDLEDNING

I denne eksempelsamling finder du fem eksempler på, hvordan du kan inddrage eleverne i kortlægning i jeres UMR. De fem eksempler er inddelt i følgende temaer:

1. Fysiske rammer
2. Brug af rummet
3. Fællesskaber og elev-elev-relationer
4. Voksen-elev-relationer
5. Medbestemmelse

Under hvert tema kan I finde en metode til hver af de tre figurer.

Funktionsniveau 1: Isak

Isak har en varig og vidtgående psykisk og fysisk funktionsnedsættelse. Hans mentale alder er vurderet til at være på omkring 1 år. Isak har ikke et verbalt sprog. Han udtrykker sig primært med lyde, mimik og bevægelser. Isak sidder i kørestol, og han har et stort behov for pleje og omsorg, ligesom han er afhængig af hjælp og støtte i alle daglige gøremål. Personalet omkring Isak er opmærksomme på at observere og tolke hans forskellige kommunikative udtryk og intentioner samt at tillægge dem betydning. Der anvendes kropslig guidning og konkrete til at understøtte kommunikationen, så Isak får flere muligheder for at skabe forståelse.

Funktionsniveau 2: Ibrahim

Ibrahim er diagnosticeret med autisme og har en intellektuel funktionsnedsættelse. Hans mentale alder er vurderet til omkring 6 år. Ibrahims ordforråd er begrænset. Han udtrykker sig verbalt med enkeltord og korte sætninger. Han kommunikerer ellers med bevægelser og tegn. I samspil med Ibrahim understøttes kommunikationen med symboler, kommunikationstavler og -bøger. En visuel genkendelig dagsstruktur støtter Ibrahims forståelse og selvstændighed i dagligdagen.

Funktionsniveau 3: Isabella

Isabella er normalt begavet og er diagnosticeret med opmærksomhedsforstyrrelse og autisme. Isabella kan udtrykke sine behov og ønsker verbalt overfor personalet. Hun mister hurtigt koncentrationen i klasserummet, f.eks. når der er larm, eller når der sker mange forskellige ting omkring hende. Hun har en begrænset realitetssans og forståelse af egne evner og forudsætninger. Stemningerne omkring hende er afgørende for hendes humør og hendes dagsform. Isabella har brug for visuel struktur og understøttelse i dagligdagen.

EKSEMPEL 1: FYSISKE RAMMER

Dette eksempel kan inspirere jer til, hvordan I i kortlægningen kan inddrage elevernes perspektiver i forhold til temaet *fysiske rammer*.

De fysiske rammer bidrager til, at man som elev f.eks. kan trække sig og finde ro, kan koncentrere sig, kan være en fysisk del af fællesskabet eller kan skærmes for stimuli. De fysiske rammer kan kortlægges både i forhold til inventar, indretning, pladsforhold m.m.

På de følgende sider finder I tre metoder, som er målrettet de tre funktionsniveauer.

Elevernes oplevelse af de fysiske rammer undersøges for hver elev i klassen. I kan tage udgangspunkt i de følgende tre metoder eller vælge andre metoder, som eleverne kender og er trykke ved.

Det vigtigste er, at I vælger den metode, som passer bedst til hver enkelt elev. Tilpas metoden, så den også passer til jeres fysiske rammer.

Funktionsniveau 1: **Isak**

I denne del af kortlægningen skal I undersøge, hvordan en elev med funktionsniveau 1 interagerer med de fysiske rammer. En elev på dette funktionsniveau kan have svært ved at blive forstået. Det er derfor jeres opgave at være nysgerrig på, hvad eleven giver udtryk for. I skal bruge **observation** som metode.

Materialer, som I skal bruge:

Observationsskema (bilag A) og kuglepen.

Sådan gør I:

1. Start med at planlægge observationen. Vi foreslår, at I på forhånd vælger et tidsrum og en aktivitet, som I ønsker at observere. Hvis det er muligt, kan det være en fordel, at en fra personalet går fra undervisningen og observerer. Afhængig af jeres team og eleverne i jeres klasse, skal I finde ud af, hvor lang tid observationen skal vare, og om der er nogle specifikke situationer, I vil observere.
2. Påbegynd observationerne fra "sidelinjen" og noter i observationsskemaet undervejs i forhold til, hvordan eleven interagerer med de fysiske rammer.

Opsamling

Som Opsamling af observationen skal I på baggrund af det udfyldte observationsskema drøfte følgende i jeres team:

- Hvad bemærkede I i observationerne?
- Var der noget, der overraskede?

Er der fysiske rammer, som eleven ikke umiddelbart trives i? Hvis det er jeres vurdering, at der er grund til at ændre de fysiske rammer, vil det være jeres fokus i "Opgave 2: beskriv og vurder undervisningsmiljøet".

Opmærksomhedspunkter

- Denne metode kræver, at der er to fra personalet til stede i situationen. Én til at varetage undervisningen og én til at observere.
- Overvej, om I kan observere flere elever på samme tid - både for at spare ressourcer og for at kunne spotte, om der er sansemæssige indtryk, der påvirker flere elever.
- Observer de elever, der ikke har mulighed for at udtrykke sig sprogligt, da de resterende elever kan få mulighed for at udtrykke sig i de to næste metoder.

BILAG A OBSERVATIONSSKEMA

Elevens navn _____ Dato _____

Hvor søger eleven hen?	Stedets genstande	Foretrækker eleven bestemte steder eller genstande?	Hvad bruger eleven de fysiske rammer til?	Har eleven udfordringer ved de fysiske rammer?
Eks.: Klasseværelset.	Eks.: Høje skillevægge til afskærmning, sækkestol.	Eks.: Eleven bevæger sig oftest hen til steder, hvor eleven kan have en væg i ryggen.	Eks.: Eleven benytter sig af afskærmningen, når ...	Eks.: Eleven har svært ved at sidde ved bordet uden en afskærmning i ryggen.

Funktionsniveau 2: Ibrahim

I denne del af kortlægningen skal I undersøge, hvordan en elev med funktionsniveau 2 oplever de fysiske rammer. Det skal I gøre ved at lave et **visuelt interview**.

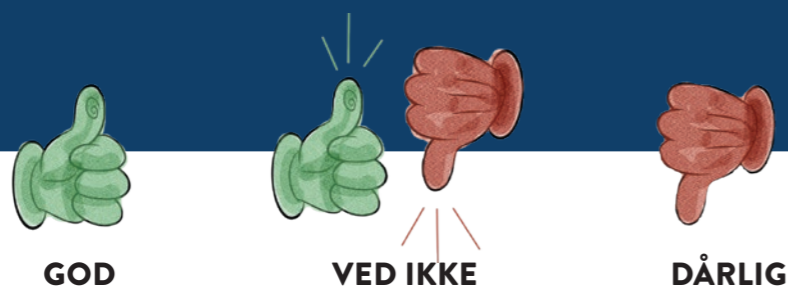
Materialer, som I skal bruge:

Print et navnekort eller et billede af eleven, et ark eller måtte til piktogrammer, print piktogrammer (evt. bilag B) og find et kamera.

Sådan gør I:

For at kortlægge hvordan eleven oplever de fysiske rammer, skal I lave et visuelt understøttet interview. I skal bruge et ark, en

måtte eller lignende, som skaber den visuelle ramme for samtalen. Herpå skal en skala visualiseres. I denne metode benyttes en skala med tre muligheder: god, middel/ved ikke og dårlig. Disse tre muligheder visualiseres med piktogrammer (se billede). Eleven får enten en navnebrik eller et billede af sig selv på arket eller måtten, som eleven placerer ved svaret. Vi kommer med forslag til piktogrammer, men I skal benytte dem, der giver mening for både jer og eleven.

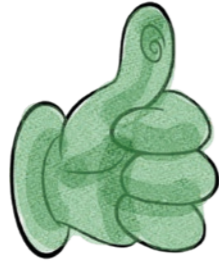
Ibrahim

1. Start med at drøfte i jeres team, hvor og hvilke fysiske rammer I gerne vil undersøge ift. elevens brug af disse rammer. Det kan f.eks. være elevens plads i klassen, forskellige stole, som eleven bruger i løbet af dagen, steder på legepladsen, som eleven ikke benytter, osv. Udvælg først et fysisk rum og derefter forskellige dele af de fysiske rammer, såsom stole, borde eller lign.
2. Forbered eleven på, at I nu skal undersøge rumme eller genstanden, og tag eleven med hen til det rum eller den genstand, som I skal undersøge.
3. Introducer eleven for måtten/arket. Enten ved at få eleven til selv at forklare piktogrammerne eller ved at fortælle, hvad piktogrammerne betyder.
4. Spørg eleven, hvad eleven synes om rummet eller genstanden og bed eleven om at bruge sin navnebrik eller sit billede til at vælge mellem de tre svarmuligheder.
 - Vær konkret, når du stiller eleven spørgsmål og undgå at lede spørgsmålet hen mod et specifikt svar. Spørg f.eks. eleven: "Hvordan, synes du, denne stol er at sidde i?" i stedet for: "Kan du godt lide den her stol?".
5. Spørg eleven, om eleven har uddybende svar til rummet eller genstanden.
6. Enten du eller eleven tager et billede eller video af arket/måtten for at dokumentere spørgsmålet og svaret, som eleven har givet. Dokumentationen skal bruges i Opsamlingen og i det videre arbejde.
7. Hvis det er muligt med den pågældende elev, spørg da, om der er andre ting i rummet eller ved genstanden, som eleven synes er dårligt (tommel ned). På den måde kan eleven vise dig steder, som eleven ikke bryder sig om. Det samme kan gøres med de gode ting (tommel op).
8. Til sidst gennemgår I sammen billederne, som I har taget med eleven, for at eleven kan bekræfte sine svar.

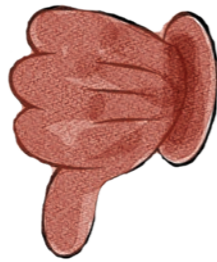
Opsamling

Drøft ud fra billederne af elevens svar i jeres klasseteam, om der er fysiske rammer, som eleven ikke umiddelbart trives i. Hvis det er jeres vurdering, at der er grund til at ændre de fysiske rammer, vil det være jeres fokus i "Opgave 2: beskriv og vurder undervisningsmiljøet". Hvis eleven har udtrykt, at eleven trives i sine rammer, så er der ikke yderligere at ændre i forhold til elevens fysiske undervisningsmiljø.

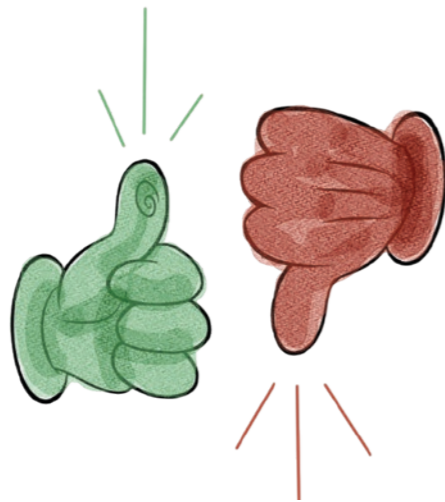
BILAG B PIKTOGRAMMER

GOD

DÅRLIG

VED IKKE

Funktionsniveau 3: Isabella

I denne del af kortlægningen skal I undersøge, hvordan en elev med funktionsniveau 3 oplever de fysiske rammer, som eleven møder i sin skoledag. Der bruges **billedsafari** som metode.

Materialer, som I skal bruge:

Billedsafari (bilag C) eller lav dit eget ark, kamera, notesblok og kuglepen.

Sådan gør I:

1. Print billedsafari (bilag C) eller lav dit eget ark, hvis du ønsker at undersøge andre steder, som passer bedre til jeres skole eller jeres elev.
2. Overvej og beslut, om eleven selv skal ud for at tage billeder, eller om en fra personalet skal gå med for at støtte og stille supplerende spørgsmål undervejs. Har eleven svært ved at tage billeder selv, eller bliver eleven forstyrret af at gå selv rundt, gå da rundt med eleven og lad dem vise de forskellige steder. Stederne er de vigtigste og ikke billedet i sig selv.
3. Introducer eleven for billedsafari (bilag C) med de områder, som eleven skal tage billeder af på skolen. Fortæl gerne eleven om formålet med øvelsen: At I ønsker at vide, hvad eleven synes om skolen.
4. Giv eleven en kamera/smartphone og billedsafari-arket og sæt opgaven i gang.
5. Når eleven er færdig med at tage billederne, sæt dig da ned med eleven og snak om billederne. Snak evt. ud fra nedenstående spørgsmål:

- Hvorfor har du taget et billede af dette sted?
 - Hvilke genstande er der på stedet?
 - Hvad synes du om at være på det her sted?
 - Mangler stedet noget?
6. Notér, hvilke steder eleven har taget billeder af, hvilke fysiske rammer billederne repræsenterer, samt hvilke kommentarer eleven knytter til billederne.

Opsamling

Gem både arbejdsarket og de billeder, som eleven har taget evt. suppleret med kommentarer, som eleven knytter til billederne. Drøft på baggrund af billederne og elevens svar i jeres team, om der er fysiske rammer, som eleven ikke umiddelbart trives i. Hvis det er jeres vurdering, at der er grund til at ændre de fysiske rammer, vil det være jeres fokus i "Opgave 2: beskriv og vurder undervisningsmiljøet". Hvis eleven har udtrykt, at eleven trives i sine rammer, så er der ikke yderligere at ændre i forhold til elevens fysiske undervisningsmiljø.

Opmærksomhedspunkt

- Vær opmærksom på, om eleven selv er i stand til at tage billederne, eller om I skal følge med eleven og støtte eleven undervejs.
- Hvis dine elever nemt bliver forstyrret med et kamera så prøv at sætte post-its eller skriv de forskellige steder ned. Husk, at følge op på stederne ved at gå rundt sammen med eleverne.

BILAG C BILLEDESAFARI

Elevens navn _____

Tag et billede af et sted på skolen, hvor ...	Hvor på skolen er billedet taget?	Hvorfor har du valgt det sted?
... du kan lide at være		
... du ikke kan lide at være		
... du godt kan lide at have undervisning		
... du ikke kan lide at have undervisning		
... du godt kan lide at lave lektier		

EKSEMPEL 2: BRUG AF RUMMET

Dette eksempel kan inspirere jer til, hvordan I i kortlægningen kan ind-
drage elevernes perspektiver i forhold til temaet *brug af rummet*.

Vi har i dette eksempel valgt at fokusere på den del af temaet, som
handler om, hvordan eleverne påvirkes af sansemæssige indtryk i rum-
met. Eksempler på sanselige indtryk kan være:

- lys
- lugte
- lyde eller akustik
- farver og udsmykning
- temperatur og luftkvalitet
- møblers og omgivers materialer og teksturer.

Elevernes oplevelse af rummet undersøges for hver af eleverne i klas-
sen. I skal vælge den metode, som passer bedst til hver enkelt elev. I
kan tage udgangspunkt i de følgende tre metoder eller vælge andre
metoder, som eleverne kender og er trykke ved.

Det vigtigste er, at I vælger den metode, som passer bedst til hver
enkelt elev. Tilpas metoden, så den passer til jeres rammer og elev.

Funktionsniveau 1: Isak

I denne del af kortlægningen skal I undersøge, hvordan
elever med funktionsniveau 1 reagerer på sanselige
indtryk. En elev på dette funktionsniveau kan have svært
ved at blive forstået. Det er derfor jeres opgave at være
nysgerrige på, hvad eleven giver udtryk for. I skal bruge
observation som metode.

Materialer, som I skal bruge:

Observationsskema (bilag A) og kuglepen.

Sådan gør I:

1. Start med at planlægge observationen. Vi foreslår, at I
på forhånd udvælger situationer og tidspunkt. Hav fo-
kus på at udvælge steder og situationer, hvor eleverne
bliver udsat for forskellige typer af sansemæssige ind-
tryk. Hvis det er muligt, kan det være en fordel, at en
fra personalet går fra undervisningen og observerer.
2. I skal nu observere, hvordan eleven reagerer på de
sanselige indtryk. Noter i observationsskemaet
(bilag A) undervejs.
3. Bliver I undervejs opmærksomme på andre sanselige
indtryk, som eleverne reagerer på, notér da også
dette i observationsskemaet.

Opsamling

Som Opsamling af observationen skal I drøfte i jeres team, om
I kan mindske de sansemæssige forstyrrelser. I kan på baggrund
af det udfyldte observationsskema drøfte følgende spørgsmål:

- Hvad bemærkede I i observationerne?
- Var der noget, der overraskede?
- Er der fysiske rammer, som eleven ikke umiddelbart
trives i?

Hvis det er jeres vurdering, at der er grund til at ændre de fy-
siske rammer, vil det være jeres fokus i "Opgave 2: beskriv og
vurder undervisningsmiljøet".

Opmærksomhedspunkter

- Denne metode kræver, at der er to fra personalet til
stede i situationen. Én til at varetage undervisningen
og én til at observere.
- Overvej, om I kan observere på flere elever samtidig
– både for at sparre ressourcer og for at kunne spotte,
om der er sansemæssige indtryk, der påvirker flere
elever.
- Observer de elever, der ikke har mulighed for at
udtrykke sig sprogligt, da de resterende elever kan få
mulighed for at udtrykke sig i de to næste metoder.

BILAG A OBSERVATIONSSKEMA

Elevens navn _____

Sanseligt indtryk	Sted	Bemærkning (elevens reaktion)
Eks.: Skarpt lys fra vinduet.	Eks.: Klasseværelset.	Eks.: Elevens reaktion på lyset er ...

Funktionsniveau 2: Ibrahim

I skal kortlægge, hvordan en elev med funktionsniveau 2 reagerer på sanselige indtryk. Det skal I gøre ved at lave et **visuelt interview**.

Materialer, som I skal bruge:

Print et navnekort eller et billede af eleven, et ark eller en måtte til piktogrammer, print piktogrammer (evt. bilag B), print piktogrammer, der repræsenterer forskellige sanselige indtryk (eksempler givet i bilag B) og find et kamera.

Sådan gør I:

For at kortlægge elevens påvirkning af sanselige indtryk skal I lave et visuelt understøttet interview. I skal bruge et ark, en måtte eller lign., som skaber den visuelle ramme for samtalen. Herpå skal en skala og piktogram af den sanselige påvirkning visualiseres. I denne metode benyttes en skala med tre muligheder: god, middel/ved ikke og dårlig. Disse tre muligheder visualiseres med piktogrammer (se eksempel nedenfor). Eleven får enten en navnebrik eller et billede af sig selv på arken eller måtten, som eleven placerer ved svaret.

The diagram illustrates the visual interview setup. At the top, there is a white horizontal bar containing three hand icons representing a scale: a green hand pointing up labeled "GOD", a green hand pointing up and a red hand pointing down labeled "VED IKKE", and a red hand pointing down labeled "DÅRLIG". Below this bar, on a blue background, there is a yellow lightbulb icon labeled "Lys" and a white name tag labeled "Ibrahim".

1. Start med i jeres team at drøfte, hvor og i hvilke situationer eleven bliver udsat for forskellige typer af sansemæssige indtryk.
2. Introducer eleven for måtten/arket. Enten ved at få eleven til selv at forklare piktogrammerne eller ved at fortælle, hvad piktogrammerne betyder.
3. Introducer nu eleven for den sanselige påvirkning. Dette kan f.eks. være lys, lyd, lugt, farver, temperaturer eller andet. I kan formidle dette via lydclip, videoklip, billeder eller piktogrammer alt efter, hvad elevens forståelsesniveau er. Læg dette i midten, nedenfor piktogrammerne for at vise eleven, hvad der svares på (se eksempel ovenfor).
 - Det kan være en fordel at sidde i det rum, I snakker om, så det bliver så konkret for eleven som muligt. Spørg f.eks. eleven: "Hvad synes du om lyset herinde?" og læg et piktogram for lys på måtten/arket.
4. Lad eleven svare ved hjælp af måtten. Eleven skal placere sit navnekort eller billede af sig selv ved den svarmulighed, som eleven ønsker at benytte.
5. Når eleven har gjort dette, tager enten du eller eleven et billede eller video af arket/måtten for at dokumentere spørgsmålet og svaret. Dokumentationen skal bruges i Opsamlingen og i det videre arbejde..
6. Gentag dette med alle de sanselige indtryk, som du har forberedt. Men tag en ad gangen.
7. Slutteligt gennemgår I billederne sammen, hvor du fortæller, hvad eleven har svaret, så eleven godkender de svar, som eleven har givet.

Opsamling

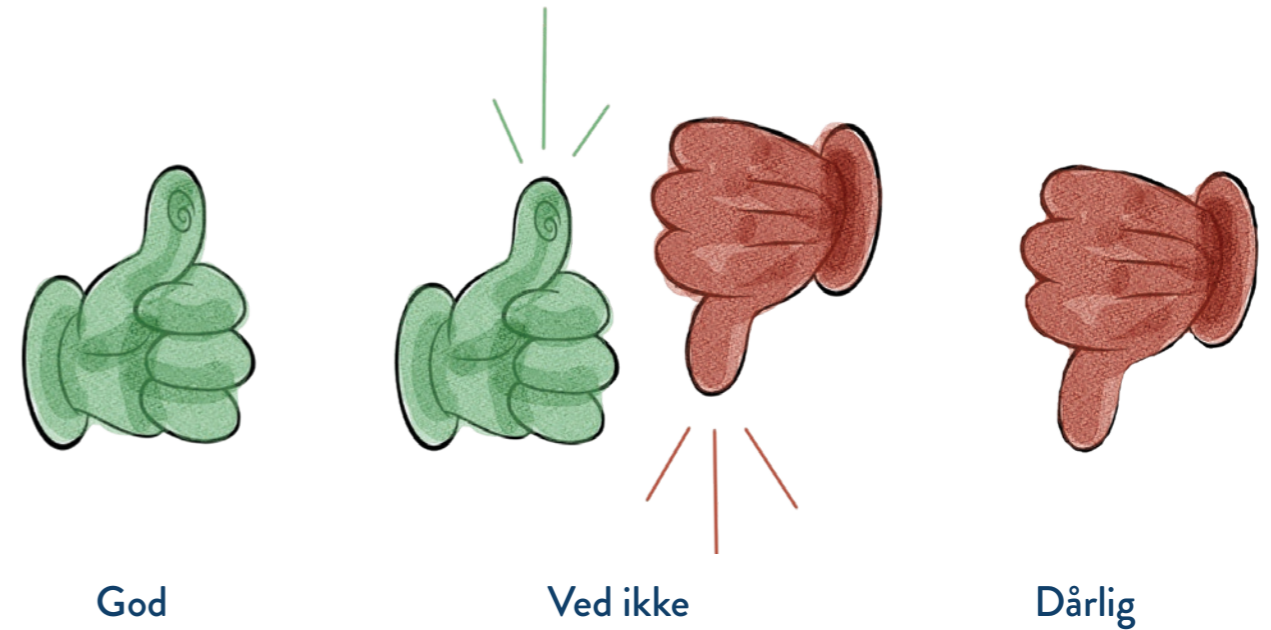
Drøft ud fra billederne af elevens svar i jeres klasseteam, om der er fysiske rammer, som eleven ikke umiddelbart trives i. Billederne fra øvelsen med eleven skal gemmes og bruges videre i "Opgave 2: beskriv og vurder undervisningsmiljøet". Her er det vigtigt, at I ikke regner med, at der nødvendigvis er et endeligt facit eller klart resultat, men det vigtige er, at I reflekterer over det, I har observeret.

Opmærksomhedspunkt

I kan vælge at supplere denne metode med observationer og observationsskemaet (bilag A) målrettet kognitivt funktionsniveau 1 for at få et større indblik i, hvilke sanser der påvirker eleven.

BILAG B PIKTOGRAMMER

Svarmuligheder

Eksempler på sanselige indtryk

Funktionsniveau 3: Isabella

I denne del af kortlægningen skal I undersøge, hvordan en elev med et funktionsniveau 3 reagerer på sanselige indtryk. Der bruges **billedsafari** som metode.

Materialer, som I skal bruge:

Billedsafari (bilag C) eller lav dit eget ark, kamera og kuglepen.

Sådan gør I:

1. Print billedsafari (bilag C) eller lav dit eget ark, hvis du ønsker andre steder undersøgt, som passer bedre til jeres skole eller jeres elev.
2. Overvej og beslut, om eleven selv skal ud for at tage billeder, eller om en fra personalet skal gå med for at støtte og stille supplerende spørgsmål undervejs. Har eleven svært ved at tage billeder, gå da rundt med eleven og lad dem vise de forskellige steder. Stedet er vigtigt og ikke billedet i sig selv.
3. Introducer eleven for billedsafari (bilag C) med de områder, som eleven skal tage billeder af på skolen. Udvælg et specifikt afgrænset område.
4. Snak med eleven om, hvad sanselige indtryk dækker over. Snak evt. ud fra denne liste: lys, lugte, lyde og akustik, farver og udsmykning, temperatur og luftkvalitet, materialer og teksturer.
5. Giv eleven en kamera/smartphone og billedsafari-arket og sæt opgaven i gang.
6. Når eleven er færdig med at tage billeder, sæt dig med eleven og snak om billederne. Snak evt. ud fra nedenstående spørgsmål:
 - Hvorfor har du taget et billede af dette sted?
 - Hvilke indtryk er der på stedet?
 - Hvad synes du om at være på det her sted?
 - Mangler stedet noget?
7. Notér, hvilke steder eleven har taget billeder af, hvilke fysiske rammer billederne repræsenterer, samt hvilke kommentarer eleven knytter til billederne.

Opsamling

Gem både arbejdsarket og de billeder, som eleven har taget evt. suppleret med kommentarer, som eleven knytter til billederne. Drøft på baggrund af billederne og elevens svar i jeres team, om der er nogle af svarene, som giver jer ny viden. Denne viden skal bruges i "Opgave 2: beskriv og vurder undervisningsmiljøet". Her skal I særligt have fokus på de sanselige indtryk, som eleven vurderede som dårlige.

Opmærksomhedspunkt

- Vær opmærksom på, om eleven selv er i stand til at tage billederne, eller om du skal følge med eleven og støtte eleven undervejs.
- Hvis dine elever nemt bliver forstyrret med et kamera, så prøv da at sætte post-its eller skriv de forskellige steder ned. Husk da at følge op på stederne ved at gå rundt sammen med eleverne.

BILAG C BILLEDESAFARI

Elevens navn _____

Tag et billede af et sted på skolen, hvor ...	Hvor på skolen er billedet taget?	Hvorfor har du valgt det sted?
... der er flot		
... der er grimt		
... der er varmt		
... der lugter dårligt		
... du kan lide at være		
... du kan ikke lide at være		

EKSEMPEL 3: FÆLLESSKABER OG ELEV-ELEV-RELATIONER

Dette eksempel kan inspirere jer til, hvordan I i kortlægningen kan inddrage elevernes perspektiver i forhold til *fællesskaber og elev-elev-relationer*.

At have meningsfulde interaktioner og muligheden for at være en del af et fællesskab i skolen er afgørende for, at eleverne er inkluderet og trives.

Fællesskab skal forstås bredt, fordi det ikke er alle elever, der har behov og mulighed for at interagere med andre elever og være deltagende i sociale sammenhænge. Alligevel oplever mange specialskoleelever at være en del af fællesskabet, selvom det foregår på afstand, såsom ved parallel leg eller som perifer deltagelse. Det vigtigste er, at alle elever oplever sig som en del af et fællesskab uanset niveau for deltagelse.

Elevernes oplevelse af fællesskaber og elevrelationer undersøges for hver af eleverne i klassen. I kan tage udgangspunkt i de følgende tre metoder eller vælge andre metoder, som eleverne kender og er trygge ved.

Det vigtigste er, at I vælger den metode, som passer bedst til hver enkelt elev. Tilpas metoden, så den passer til jeres rammer og elev.

Funktionsniveau 1: Isak

I denne del af kortlægningen skal I kortlægge, hvordan en elev med funktionsniveau 1 indgår i fællesskaber med andre elever, og hvilke typer af interaktioner eleven har i sin skoledag. I skal bruge **observation** som metode.

Materialer, som I skal bruge:

Interaktionscirklen (bilag B), observationskema (bilag A) og evt. kuglepen.

Sådan gør I:

1. Start med at planlægge observationen. Vi foreslår, at I, hvis der er mulighed for det, vælger en fra personalet, som observerer. Afhængig af jeres team og eleverne i jeres klasse skal I finde ud af, hvor lang tid observationen skal vare, og hvilke situationer I vil observere. Vær opmærksom på at vælge situationer, hvor eleven er fysisk sammen med andre elever.
 - Vælg f.eks. en situation, hvor eleven laver noget, som vedkommende godt kan lide, en situation hvor eleven er mere uvant, en situation med flere elever, en situation med én enkelt anden elev eller lign.
2. Under observationen er formålet at lægge mærke til, hvem eleven interagerer med, og hvordan eleven interagerer med andre. Her kan I lægge mærke til, hvordan eleven reagerer og opfører sig under hver enkel interaktion. Skriv ind i observationskemaets del 1 (bilag A), hvad du ser..
3. Efter observationen skal del 2 af observationskemaet udfyldes (bilag A). Dette kan I med fordel gøre på et teammøde eller i en anden situation, hvor I kan sparre med hinanden. Alternativt kan observatøren gøre det selv. Her bruges den viden, der blev indsamlet og nedskrevet under observationens del 1 samt jeres faglige vurdering til at placere eleven på interaktionscirklen (bilag B).

Opsamling

Gem observationskemaerne og drøft i klasseteamet, om de enkelte elever har hensigtsmæssige relationer, eller om der er behov for at arbejde yderligere med relationsdannelse for eleven. Hvis eleven ønsker en tættere relation med nogen, vil det være jeres fokus i "Opgave 2: beskriv og vurder undervisningsmiljøet". Her er det ikke det endelige resultat, der er vigtigt, men derimod refleksionen over elevens relationer og deltagelse i fællesskab. Overvej, om I skal gøre en indsats for at skabe andre kontakter og relationer for den enkelte elev.

Opmærksomhedspunkter

- Når I bruger observation som metode, er det vigtigt, at det er en fra personalet, der kender eleven godt og forstår, hvordan eleven kommunikerer. Vær nysgerrig på måden, som eleven kommunikerer på, og hvordan eleven interagerer med andre elever.
- Denne metode kræver, at der er to fra personalet til stede i situationen. Én til at varetage undervisningen og én til at observere.
- Overvej, om I kan observere flere elever samtidig - både for at sparre ressourcer og for at kunne spotte, om der er sansmæssige indtryk, der påvirker flere elever.
- Observer de elever, der ikke har mulighed for at udtrykke sig sprogligt, da de resterende elever kan få mulighed for at udtrykke sig i de to næste metoder.

BILAG A DEL 1 OBSERVATIONSSKEMA

Observation af _____

Observationens fokus og kendetegn	Hvilken situation observeres? Foregår situationen (f.eks. samling eller frokost) som den plejer, eller er der noget nyt, som kunne påvirke elevens interaktion i dag?	Interagerer eleven med nogen i den pågældende situation? Hvordan? Interaktion kan f.eks. bestå af at sidde ved siden af, at observere, at have øjenkontakt, at reagere (grine, smile, overraskelse mv.), at handle på det, andre siger.	Bemærkninger: f.eks. elevens dagsform, elevens fysiske placering i situationen, de fysiske rammer osv.
Situation 1			
Situation 2			
Situation 3			
Situation 4			

BILAG A DEL 2 OBSERVATIONSSKEMA

Bruges sammen med bilag B

Elevens navn	Observeret interaktion med anden elev (navn)	Personalets vurdering af interaktionen ud fra interaktionscirklen	Bemærkninger

BILAG B INTERAKTIONSCIRKLEN

Til stede fysisk
uden at interagere med andre

Uforpligtende
og parallel kontakt

Kontakt med udveksling,
eleverne er rettet mod hinanden og
reagerer på hinandens udtryk

Gensidig interaktion,
f.eks. ved turtagning, imitation
og fælles opmærksomhed

Tæt kontakt
og nærhed, hvor
man er fortrolig

Funktionsniveau 2: Ibrahim

I denne del af kortlægningen, skal I kortlægge, hvordan en elev med funktionsniveau 2 indgår i fællesskaber med andre elever. Det skal I gøre ved at lave et visuelt interview.

Materialer, som I skal bruge:

Print billeder af de elever, som eleven interagerer med i løbet af sin skoledag, et ark eller en måtte til piktogrammer og et kamera.

Sådan gør I:

For at kortlægge, hvordan eleven oplever sine relationer til andre elever, skal I lave et visuelt understøttet interview. I skal bruge en et ark eller en måtte, som skaber den visuelle ramme for samtalen.

1. Start med i jeres team at drøfte, hvilke aktiviteter eleverne er igennem i løbet af en skoleuge, hvor de har interaktion med andre elever. Udvælg et passende antal aktiviteter, hvor de er i interaktion med forskellige klassekammerater eller andre elever.
 - Eksempler på aktiviteter kan være forskellige fag som musik og matematik. Det kan også være andre aktiviteter som pause med iPad, frikvarter eller lign. Altså aktiviteter, som ikke er fagfaglige.
 - Brug de piktogrammer, som eleven kender fra sit dagsskema (f.eks. piktogram af musik). Alternativt kan du tage billeder af den konkrete aktivitet.
2. Introducer eleven for måtten/arket, som er med til at skabe rammen for samtalen. Fortæl eleven, at du vil introducere en aktivitet, og at eleven skal vælge billeder af de klassekammerater, som eleven godt kan lide at lave aktiviteterne med. Begge dele placeres på måtten/arket.
 - Lad eleven uddybe besvarelsen verbalt eller med ekstra piktogrammer om eleven som f.eks. "sjov" eller "sød" (bilag C), som understøtter, hvorfor de har valgt de elever, de har.

3. Derefter tager enten du eller eleven et billede af svaret på arket/måtten for at dokumentere svaret.
4. Gentag dette med alle aktiviteterne.
5. Når alle aktiviteterne er gennemgået, kan I sammen gennemgå billederne, I har taget, og snakke om, hvad eleven svarede, så eleven kan bekræfte svarene.

Opsamling

Se på de besvarelser, eleven har givet. Drøft i klasseteamet, om de enkelte elever har hensigtsmæssige relationer, eller om der er behov for at arbejde yderligere med relationsdannelse for eleven. I kan se på følgende spørgsmål:

- Vælger eleven de samme klassekammerater hver gang?
- Har eleven svært ved at vælge nogen?
- Var der noget, der overraskede dig? Måske har eleven andre opfattelser af sine relationer, end I har?

Formålet med undersøgelsen er at undersøge, om eleverne har nogle relationer, de er glade for. Denne drøftelse i jeres team er vigtig - så reflekter sammen over, hvorfor eleven har svaret, som eleven har.

Opmærksomhedspunkter

- Som personale kan du have andre opfattelser af elevens relationer, end eleven selv har. Bevar en nysgerig tilgang, så du ikke påvirker elevens svar.
- Der er ingen rigtige eller forkerte svar. Fokus er, hvorfor eleven svarer, som eleven gør.

HVEM KAN DU LIDE AT HAVE MUSIK MED?

Lyttende

Sød

Kedelig

Sjov

Funktionsniveau 3: Isabella

I denne del af kortlægningen skal I undersøge, hvordan en elev med funktionsniveau 3 oplever sine relationer med andre elever. I skal bruge **venskabscirklen** som visuel ramme for samtalen med eleven.

Materialer, som I skal bruge:

Print billeder af de andre elever, som eleven interagerer med i løbet af sin skoledag, print venskabscirkel (bilag D) og interaktionsskema (bilag E).

Sådan gør I:

Som forberedelse skal I printe billeder af elever, som den pågældende elev interagerer med i løbet af sin skoledag. Hvis eleven kan forstå det uden billeder, kan I også lave navnekort på de elever, som den pågældende elev interagerer med.

- Først skal I starte med at introducere eleven for venskabscirklen (bilag D) for at sikre jer, at eleven forstår den. Lad også her eleven fortælle dig, hvad en ven er.
 - Gennemgå alle delene af cirklen, og forklar, hvad det betyder.
 - Bruger eleven ikke ordet "lege", lav da cirklen med ord, som eleven vil bruge.
- Nu tager I ét billede ad gangen og spørger, hvor eleven vil placere den pågældende person på venskabscirklen. Her kan eleven vælge, om personen på billedet er en, de leger meget med, leger med nogle gange eller ikke leger med.
- Når eleven har placeret personen, kan I spørge uddybende ind til, hvorfor eleven har placeret billedet, hvor eleven har. Du kan f.eks. spørge om:
 - Hvorfor placerede du X der?
 - Kunne du godt tænke dig, at I legede mere sammen?
- Notér elevens uddybende svar.
 - Du kan også optage samtalen. På den måde sikrer du, at du husker alt information, mens du er nærværende i samtalen.
- Efter, at hvert billede er placeret på venskabscirklen, tager du sammen med eleven et billede med et kamera af venskabscirklen.
- Gennemgå slutteligt alle billeder med eleven, så eleven kan bekræfte sine svar.

- Efterfølgende gennemgår du alle billederne og skriver det ind i interaktionsskemaet (bilag E). Her skal du notere din faglige vurdering af elevens relationer.

Opsamling

Se på de billeder, I har taget af besvarelserne og det udfyldte ark (bilag E). Reflekter nu over:

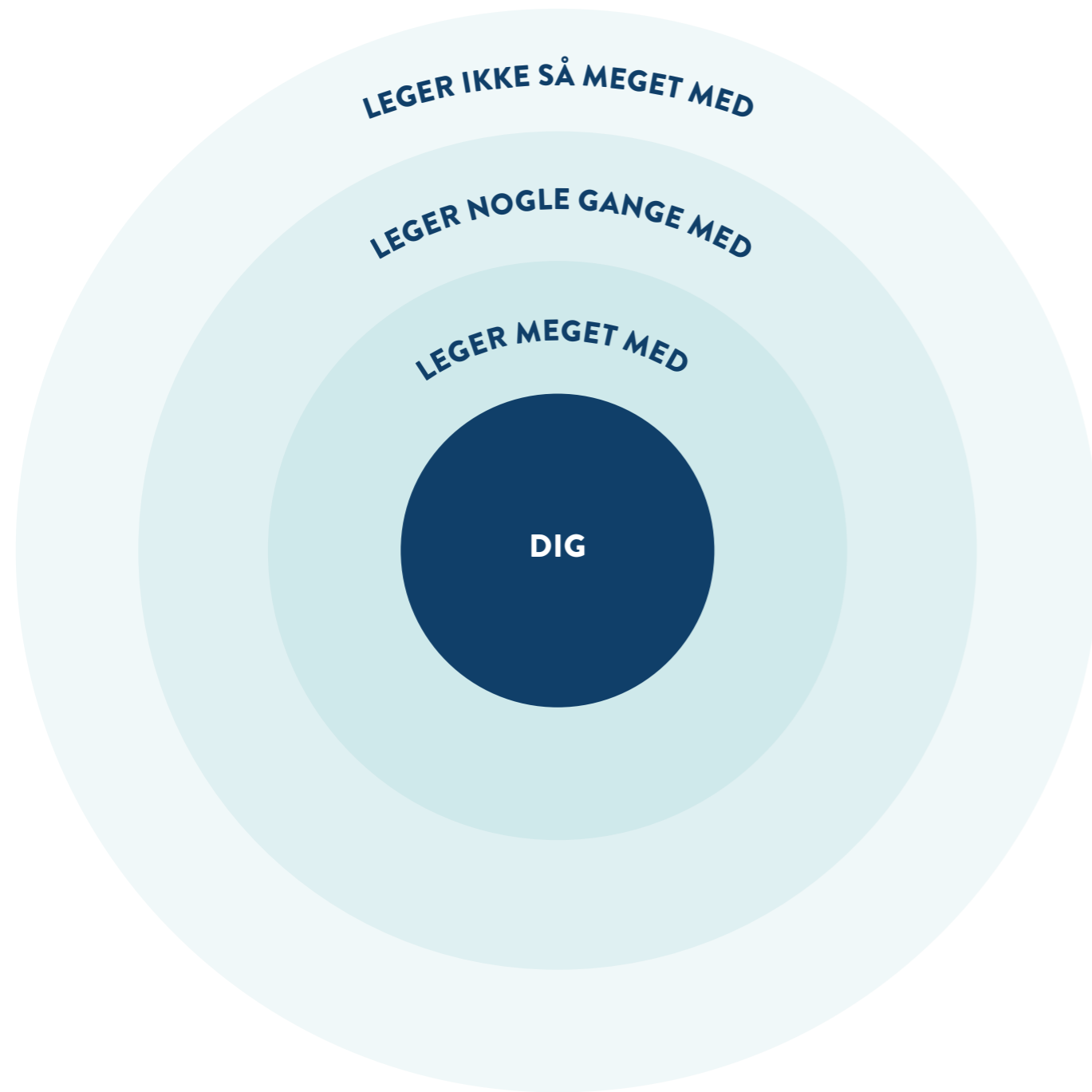
- Var der noget, der overraskede dig?
- Var der noget, du oplever anderledes end eleven?
- Er der relationer, I burde hjælpe eleven med at styrke?

Drøft i klasseteamet, om de enkelte elever har hensigtsmæssige relationer, eller om der er behov for at arbejde yderligere med relationsdannelse for eleven. Hvis I vurderer det, skal det være jeres fokus i "Opgave 2: beskriv og vurder undervisningsmiljøet".

Opmærksomhedspunkter:

- Lav denne øvelse med kun én elev ad gangen, da det kan være sårbart for eleven, hvis andre klassekammerater hører svarene.
- Afhængig af elevens funktionsniveau, og hvorvidt det vil være en motiverende faktor, kan eleven selv tegne sin venskabscirkel og selv skrive navne ind i cirklen. På den måde undgår I print, og måske giver det en selvstændighedsfølelse, der fremmer aktiviteten.
- Gå nysgerrigt til opgaven, og lad ikke eleven vide, hvis du synes noget andet end det, eleven selv vurderer.
- Vær opmærksom på, hvornår du laver denne opgave med eleven. Har eleven netop været i konflikt med en anden elev? Har de en dårlig dag? Dagformen for den enkelte elev er vigtig for øvelsen, da den kan påvirke elevens svar.
- Vær også opmærksom på at skabe et trygt rum, og lad eleven vide, at samtalen er fortrolig.

BILAG D VENSKABSCIRKEL

BILAG E INTERAKTIONSSKEMA

Elevens navn _____

Navn på klassekammerat	Elevens placering	Personalets vurdering af elevernes relation	Kunne eleven tænke sig en tættere relation?	Personalets bemærkninger

EKSEMPEL 4: VOKSEN-ELEV-RELATIONER

Dette eksempel kan inspirere jer til, hvordan I i kortlægningen kan ind-
drage elevernes perspektiver i forhold til temaet *voksen-elev-relationer*.

Det er vigtigt at sikre, at alle elever får mulighed for at etablere tæt-
te, udviklingsstøttende og bæredygtige relationer til voksne på skolen.
Som et led i at kortlægge elevernes psykiske undervisningsmiljø kan
I derfor undersøge, hvordan eleven oplever relationen til de voksne i
skolen.

Elevernes oplevelse af deres relation til skolens voksne undersøges for
hver elev i klassen. I skal vælge den metode, som passer bedst til hver
enkelt elev. I kan tage udgangspunkt i de følgende tre metoder eller
vælge andre metoder, som eleverne kender og er trygge ved.

Det vigtigste er, at I vælger den metode, som passer bedst til hver en-
kelt elev. Tilpas metoden, så den passer til jeres rammer og elever.

Funktionsniveau 1: Isak

I denne del af kortlægningen skal I undersøge de relationer, som
en elev med funktionsniveau 1 har til de voksne på skolen. I skal
udfylde et **relationsskema**, som giver jer et samlet overblik over,
hvordan klasseteamets relation er til eleven og dennes forældre.

Materialer, som I skal bruge:

Relationsskema (bilag A) og kuglepen.

Sådan gør I:

1. En elev med funktionsniveau 1 benytter andre kom-
munikationsformer end verbalt sprog, derfor består
undersøgelsen af, at klasseteamet, som har eleven,
udfylder et relationsskema.
2. Vælg en elev, som, I vurderer, ikke selv kan beskrive
sine relationer til de voksne.
3. Alle i personalet, der har kontakt til eleven, vurderer
deres relation til både eleven og dennes forældre.

Opsamling

Når skemaet er udfyldt, har I et samlet billede af elevens rela-
tioner til de voksne, som eleven møder i løbet af dagen på sko-
len. Når I har udfyldt skemaet, skal I drøfte om vurderingerne
af relationen til eleven har et hensigtsmæssigt niveau, eller om
der skal arbejdes med at styrke det. Hvis jeres vurdering er, at
der skal arbejdes med at styrke relationen til en elev, vil det være
jeres fokus i "Opgave 2: beskriv og vurder undervisningsmiljøet".

Opmærksomhedspunkter:

- Elever inden for specialområdet kan have forskellige
behov og muligheder for relationer til voksne. Re-
flekter derfor over, hvad den enkelte elevs behov er i
relationerne til de voksne.
- I kan lave denne øvelse med flere elever, men gen-
nemgå dem en elev ad gangen.

BILAG A DEL 1 RELATIONSSKEMA

Personalets relation til eleverne _____ Udfyldt af _____

Elevens navn	1. Tæt kontakt og gensidig kommunikation	2. Jævn kontakt og nogen gensidighed i kommunikationen	3. Sporadisk kontakt med mest fokus på hjælp i forbindelse med dagligdagssituationer	4. Perifer kontakt, som nogle gange er konfliktfyldte	5. Problematisk og ofte konfliktfyldt kontakt	Bemærkninger

BILAG A DEL 2 RELATIONSSKEMA

Personalets relation til forældre _____ Udfyldt af _____

Elevens navn	Tæt forældrekontakt	Begrænset og overfladisk forældrekontakt	Problematisk eller konfliktfyldt forældrekontakt	Bemærkninger

Funktionsniveau 2: Ibrahim

I denne del af kortlægningen skal I undersøge, hvordan en elev med funktionsniveau 2 har det med de voksne, som er omkring eleven igennem en skoledag. Det skal I gøre ved at lave et **visuelt interview**.

Materialer, som I skal bruge:

Print billeder af de voksne, som eleven interagerer med i løbet af sin skoledag (inkluder her også et blankt billede), piktogrammer eller billeder af aktiviteter, piktogrammer der understøtter beskrivelser af personalet (bilag B for inspiration), et ark eller måtte og et kamera.

GARDEROBE

TINA

Sådan gør I:

For at kortlægge hvordan eleven oplever sine relationer til skolens voksne, skal I lave et visuelt understøttet interview. I skal bruge et ark eller en måtte, som skaber den visuelle ramme for samtalen.

1. Start med i jeres team at drøfte, hvilke aktiviteter eleverne er igennem i løbet af en skoleuge, hvor de bliver understøttet af en voksen. Udvælg et passende antal aktiviteter.
 - Det kan være forskellige fag som f.eks. musik og matematik. Men det kan også være andre aktiviteter som f.eks. at blive fulgt ud til bussen, få hjælp i garderoben, få hjælp i spisepausen, frikvarter eller lign. aktiviteter, som ikke er fagfaglige.
2. Brug de piktogrammer, som eleven kender fra sit dagsskema. Alternativt kan du tage billeder af den konkrete aktivitet.
3. Introducer opgaven for eleven og fortæl eleven, at I nu skal snakke om, hvilke voksne som eleven godt kan lide at være sammen med i de forskellige aktiviteter
4. Tag én aktivitet ad gangen. Præsenter aktiviteten for eleven og spørg derefter: "Hvem fra personalet, kan du godt lide, hjælper dig?". Lad billeder af alt personale ligge foran eleven, så eleven kan vælge mellem billederne, og lad eleven lægge det på måtten/arket.
 - Eleven må gerne vælge mere end ét personalebillede.
5. Når eleven har svaret, kan du spørge ind til, hvorfor eleven har valgt de voksne, som eleven har valgt. Du kan også have supplerende piktogrammer (bilag B) for at uddybe den relation, som eleven har med den voksne.
6. Derefter tager enten du eller eleven et billede af måtten/arket for at dokumentere svaret, som eleven har givet.
7. Gentag dette med de udvalgte aktiviteter.
8. Til sidst gennemgår du sammen med eleven de billeder, I har taget af måtten/arket. Her kan eleven bekræfte, at det er de rigtige steder, de voksne er placeret.

Opsamling

Se på de besvarelser, eleven har givet. Drøft i klasseteamet, om de enkelte elever har forskellige voksne omkring sig, som de er trygge ved, eller om I skal arbejde anderledes pædagogisk. I kan se på følgende spørgsmål:

- Vælger eleven de samme voksne hver gang?
- Har eleven svært ved at vælge nogen?
- Var der noget, der overraskede dig? Måske har eleven andre opfattelser af sine relationer, end I har?

Formålet med undersøgelsen er at undersøge, om elever har voksne, som de er glade for. Denne drøftelse i jeres team er vigtig - så reflekter sammen over, hvorfor eleven har svaret, som eleven har. Vurder i fællesskab, om der er nogen steder, der er brug for at arbejde mere med relationen til eleven. Hvis det er jeres vurdering, at der er brug for at arbejde med relationen til eleven, vil det være jeres fokus i "Opgave 2: beskriv og vurder undervisningsmiljøet".

Opmærksomhedspunkter

- Vær opmærksom på, at det kan have en betydning, hvilken voksen der laver øvelsen med eleven. Vælg derfor en voksen, som, I vurderer, har en god kontakt til eleven.
- Som en del af personalet kan du have andre opfattelser af elevens relationer, end eleven selv har. Bevar en nysgerrig tilgang, så du ikke påvirker elevens svar.
- Der er ingen rigtige eller forkerte svar. Fokus er på, hvorfor eleven svarer, som eleven gør.

Lyttende

Sød

Kedelig

Sjov

Funktionsniveau 3: Isabella

I denne del af kortlægningen skal I undersøge, hvordan en elev med funktionsniveau 3 oplever sin relation til de voksne i skolen. Til at undersøge det skal I bruge et **spørgeskema**.

Materialer, som I skal bruge:

Print billeder af de voksne, som eleven interagerer med i hverdagen, forbered og print spørgeskema til eleven (lad dig inspirere af bilag C).

Sådan gør I:

1. Forbered spørgsmål til eleven. Du kan lade dig inspirere af bilag C og lave jeres egne spørgsmål, som passer til jeres elever, voksne og skole.
 - Overvej, hvor mange spørgsmål eleven kan overskue at svare på.
2. Introducer eleven for spørgsmålsarket og gennemgå hvert enkelt spørgsmål med eleven.
3. Lad eleven svare med "ja", "ved ikke" eller "nej" ved at sætte kryds ved svaret.
 - Lad eleven vide, at der ikke er noget rigtigt eller forkert svar.
4. Lad eleven uddybe sit svar ved at sætte ord på, hvilke voksne de hentyder til, når de har svaret "ja". Her kan du skrive navnet på den voksne, men du kan også få eleven til at vælge billeder af de voksne til det pågældende spørgsmål og svar. Det er med til at understøtte elevens hukommelse.
5. Når eleven har svaret på alle spørgsmål, kan I gennemgå svarene for at sikre, at eleven har svaret det, de synes.
6. Gentag dette med alle spørgsmålene, som du har forberedt.

Opsamling

Gem arket, som eleven har besvaret. Det vigtige er at reflektere over elevens svar. Overvej følgende:

- Har eleven nogle voksne, som eleven er tryk ved? En eller flere?
- Er der noget, der overraskede jer?
- Er der brug for at gøre en aktiv indsats for at arbejde med relationen til den pågældende elev?

Hvis det er jeres vurdering, at der er behov for at arbejde mere med relationen, vil det være jeres fokus i "Opgave 2: beskriv og vurder undervisningsmiljøet".

Opmærksomhedspunkter:

- Vær opmærksom på, at det kan påvirke eleven, hvilken voksen eleven laver opgaven med. Overvej derfor, hvem fra personalet som eleven vil være mest tilbøjelig til at være ærlig overfor.
- Du kan optage samtalen med eleven. På den måde er du mere deltagende i samtalen, mens du sikrer, at du husker elevens svar.
- Gå nysgerrigt til værks og lad ikke eleven vide, hvis du synes noget andet end det, eleven selv vurderer.
- Vær opmærksom på, hvornår du laver denne opgave med eleven. Har eleven netop været i konflikt med en anden elev eller voksen? Har de en dårlig dag? Dagformen for den enkelte elev er vigtig for øvelsen, da den kan påvirke elevens svar.

BILAG C SPØRGSMÅL

Elevers navn _____

Der er ingen **rigtige** eller **forkerte** svar.
Sæt kryds i boksen ved dit svar og skriv navnet på den voksne, hvis svaret er "ja".

	 Nej	 Ved ikke	 Ja	Hvis ja Hvem er det?
Er der voksne, som du kan gå til, hvis du er ked af det over noget, der er sket i skolen?				
Er der voksne, som du kan gå til, hvis du er ked af noget derhjemme?				
Lytter de voksne til dig, når du kommer til dem?				
Hjælper de voksne dig, når du har brug for det?				
Synes du, at de voksne er søde og rare?				

EKSEMPEL 5: MEDBESTEMMELSE

Dette eksempel kan inspirere jer til, hvordan I i kortlægningen kan inddrage elevernes perspektiver i forhold til temaet *medbestemmelse*.

Som et led i at kortlægge elevernes psykiske undervisningsmiljø kan I undersøge, om eleverne har medbestemmelse i løbet af deres skoledag, og hvad deres egen oplevelse er af at have medbestemmelse. Kortlægningen kan være med til at gøre jer bevidste om, I hvilken grad I inddrager eleverne og i hvilke sammenhænge.

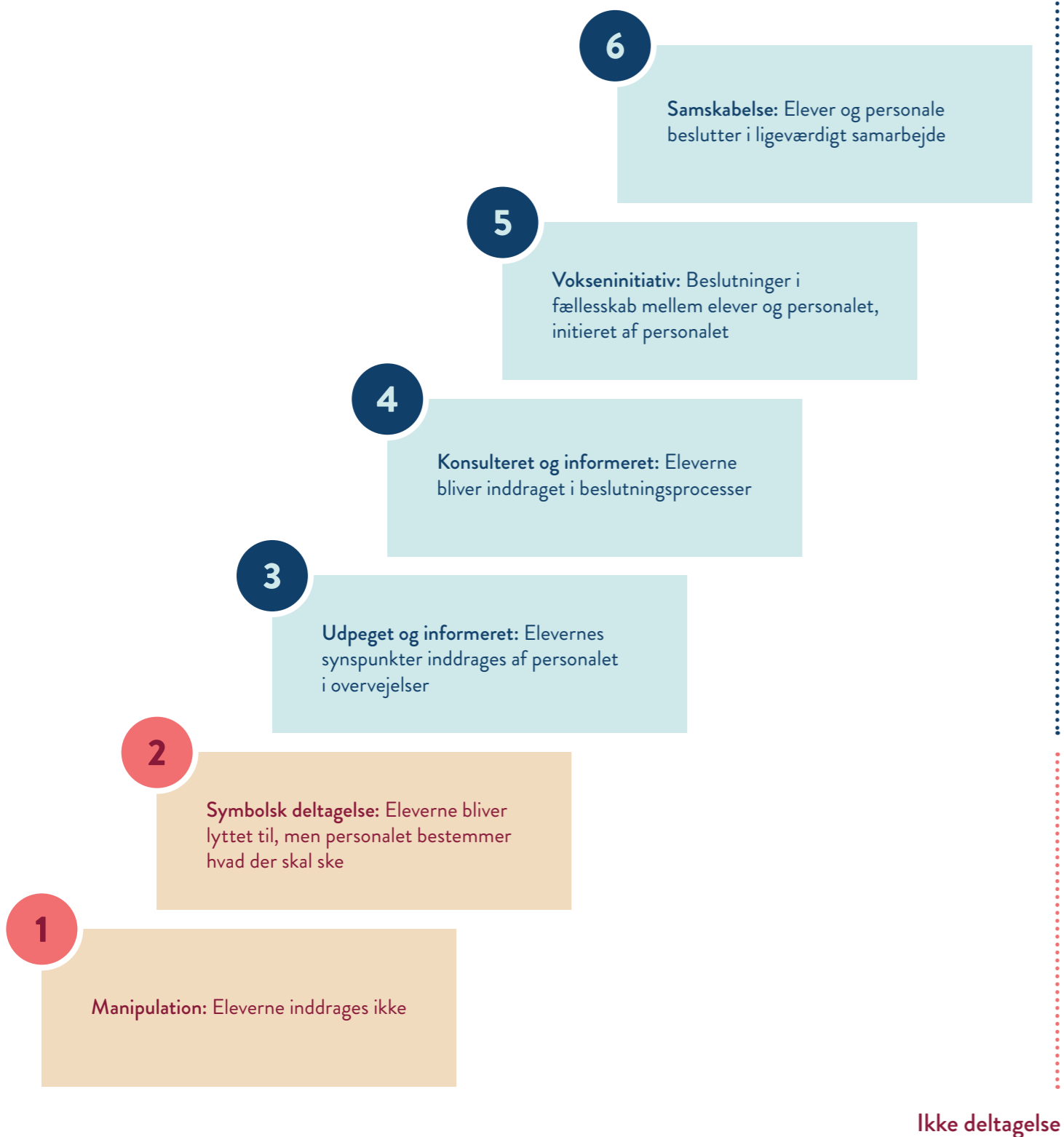
Roger Harts deltagelsesstige kan bidrage til at nuancere forståelsen af forskellige niveauer af elevinddragelse, og hvad det indebærer. Det er væsentligt at understrege, at målet ikke er, at eleverne skal opnå fuld inddragelse, men det kan være relevant at drøfte og være bevidst om, hvorfor I inddrager eleven i den grad, I gør, og om inddragelsen med fordel kunne flyttes op eller ned ad stigen.

I undersøger, om eleverne inddrages for hver af eleverne i klassen. I skal derfor vælge den metode, som passer bedst til hver enkelt elev. I kan tage udgangspunkt i de følgende tre metoder, eller vælge andre metoder, som eleverne kender og er trykke ved.

Det vigtigste er, at I vælger den metode, som passer bedst til hver enkelt elev. Tilpas metoden, så den passer til jeres rammer og elever.

ROGER HARTS DELTAGELSESSTIGE

Grad af deltagelse

Ikke deltagelse

Funktionsniveau 1: Isak

I denne del af kortlægningen skal I kortlægge, om en elev med funktionsniveau 1 har medbestemmelse i sin hverdag. I skal bruge observation som metode.

Materialer, som I skal bruge:

Medbestemmelseskema (bilag A) og kuglepen.

Sådan gør I:

1. Start med at planlægge, hvilken dag I skal notere elevens medbestemmelse, og hvem der skal gøre det.
2. Den lærer/pædagog, der er sammen med eleven den pågældende dag, har skemaet (bilag A) og kuglepen på sig for at dokumentere elevens grad af medbestemmelse, hver gang der træffes et valg.
3. I skal sætte et kryds, hver gang eleven har medbestemmelse enten direkte eller gennem et valg. I kan supplere krydset med en uddybende kommentar efter behov.

Opsamling

Drøft i jeres team, i hvilken grad eleven bliver inddraget i hverdagen. Brug deltagelsesstigen som afsæt for jeres drøftelser (figur 1). Har eleven tilstrækkeligt med medbestemmelse, eller vil det for denne elev være en fordel med flere og andre valg. Hvis det er jeres vurdering, at der er behov for at arbejde med at styrke elevens medbestemmelse, vil det være jeres fokus i "Opgave 2: beskriv og vurder undervisningsmiljøet". Det er ikke tanken, at I skal finde et fælles facit, men refleksionen er væsentlig.

Opmærksomhedspunkter:

- Når man som lærer eller pædagog har særligt fokus på medbestemmelse, kan man være tilbøjelig til at inddrage eleven mere end vanligt. Forsøg at så vidt muligt at gøre, som I plejer for at få et retvisende billede af elevens grad af medbestemmelse.
- Målet vil aldrig blive, at eleven skal have fuld medbestemmelse, da det hverken er muligt eller nødvendigvis er godt for eleven. Men opmærksomheden skal være på, om eleven inddrages når det giver mening. Er niveauet, som det burde være med jeres elevgruppe?

BILAG A MEDBESTEMMELESSESKEMA

Elevens navn _____

Beskriv situationen, hvor eleven havde medbestemmelse	Beskriv, hvad eleven besluttede	Bemærkninger eller refleksion

Funktionsniveau 2: Ibrahim

I denne del af kortlægningen skal I undersøge, om en elev med funktionsniveau 2 har medbestemmelse i sin hverdag. I skal bruge **observation** som metode til det.

Materialer, som I skal bruge:

Medbestemmelseskema (bilag A) og kuglepen.

Sådan gør I:

1. Start med at planlægge, hvilken dag I skal notere elevens medbestemmelse, og hvem der skal gøre det.
2. Den voksne, der er sammen med eleven den pågældende dag, har skemaet (bilag A) og kuglepen på sig for at dokumentere elevens grad af medbestemmelse, hver gang der træffes et valg.
3. I skal sætte et kryds, hver gang eleven har medbestemmelse enten direkte eller gennem et valg. I kan supplere krydset med en uddybende kommentar efter behov.

Opsamling

Drøft i jeres team, i hvilken grad eleven bliver inddraget i hverdagen. Brug deltagelsesstigen som afsæt for jeres drøftelser (figur 1). Er det tilstrækkeligt? Eller vil det for denne elev være en fordel med flere og andre valg? Hvis det er jeres vurdering, at der er behov for at arbejde med at styrke elevens medbestemmelse, vil det være jeres fokus i "Opgave 2: beskriv og vurder undervisningsmiljøet".

Opmærksomhedspunkter:

- Når man som lærer eller pædagog har særligt fokus på medbestemmelse, kan man være tilbøjelig til at inddrage eleven mere end vanligt. Forsøg så vidt muligt at gøre, som I plejer for at få et retvisende billede af elevens grad af medbestemmelse.
- Målet vil aldrig blive, at eleven skal have fuld medbestemmelse, da det hverken er muligt eller nødvendigvis er godt for eleven. Men opmærksomheden skal være på, om eleven inddrages når det giver mening.

BILAG A MEDBESTEMMELESSESKEMA

Elevens navn _____

Beskriv situationen, hvor eleven havde medbestemmelse	Beskriv, hvad eleven besluttede	Bemærkninger eller refleksion

Funktionsniveau 3: Isabella

I denne del af kortlægningen skal I undersøge, hvordan en elev med funktionsniveau 3 oplever at have medbestemmelse i løbet af sin skoledag. Til at undersøge det skal I benytte **trafiklysdellen**.

Materialer, som I skal bruge:

Trafiklyset (bilag B) og farveblyanter i rød, gul og grøn.

Sådan gør I:

- Start med at udvælge et antal af klassiske situationer, som eleven ofte er igennem i løbet af sin skoledag - både situationer, hvor I vurderer, at eleven har haft medbestemmelse, men også situationer, hvor I ikke umiddelbart mener, at eleven har haft medbestemmelse.
 - Gør det så konkret som muligt for eleven. Det kan f.eks. være "i frikvarteret".
 - Vælg forskellige situationer, som både er struktureret for eleven og situationer, som er mindre struktureret for eleven.
- Brug trafiklyset (bilag B) og udfyld stregerne med disse situationer eller fag, I har udvalgt.
- Start med at have en snak med eleven om, hvad det vil sige at bestemme i aktiviteter og undervisningen, så I har en fælles forståelse af ordet.
- Præsenter eleven for trafiklyset (bilag B).
- Gennemgå hver enkelt situation med eleven og bed eleven om at svare, om de synes, de er med til at bestemme eller ej. Lad derefter eleven forholde sig til, om de ønsker at bestemme mere.
 - På den venstre side af trafiklyset skal eleven forholde sig til, om eleven synes, at vedkommende bliver inddraget. Eleven maler den firkantede kasse ud fra situationen i følgende mulige farver: rød for "nej", gul for "ved ikke" eller grøn for "ja". På den højre side af trafiklyset skal eleven forholde sig til, hvorvidt eleven ønsker at blive inddraget mere i de situationer eller fag, som er nævnt.

- I kan skrive bemærkninger i siden af skemaet, hvis eleven har uddybende kommentarer. Det kan f.eks. være, hvis eleven ønsker at bestemme mere. Her kan du spørge ind til, hvordan eleven ønsker det i den pågældende situation.

Opsamling

Drøft i jeres klasseteam, i hvilken grad eleven bliver inddraget i hverdagen. Brug deltagelsesstigen som afsæt for jeres drøftelser (figur 1). Tag herefter trafiklyset frem for at se, om der er sammenhæng mellem jeres opfattelse og elevens opfattelse. Drøftelser og refleksion er vigtigt i forhold til at finde ud af, om der er sammenhæng mellem, hvad eleven ønsker at have af medbestemmelse, og hvad I tænker, det er hensigtsmæssigt, at eleven har af medbestemmelse. Vil det for denne elev være en fordel med flere og andre valg? Hvis det er jeres vurdering, at der er behov for at arbejde med at styrke elevens medbestemmelse, vil det være jeres fokus i "Opgave 2: beskriv og vurder undervisningsmiljøet".

Opmærksomhedspunkter

- Der er forskellige grader af medbestemmelse (se evt. figur 1). Nogle elever kan opleve ikke at have medbestemmelse, hvor I som voksne oplever at have inddraget elevens perspektiver. Forsøg i samtalen med eleven ikke at modsige eller rette på elevens synspunkter.
- Hvis I har en anden oplevelse end eleven, kan fokus være på i højere grad at synliggøre overfor eleven, når eleven har medbestemmelse i løbet af skoledagen.
- For nogle elever kan det være vigtigt at fortælle, at det her er en undersøgelse, så de ikke forventer, at de nu skal bestemme mere i de konkrete situationer, hvor de ønsker det. Her kan en opsamling være vigtig.
- Refleksionen over elevens oplevelser er vigtig. Målet er ikke, at eleven skal synes, at eleven er inddraget, men målet er, at I som personale bliver opmærksomme på elevernes oplevelse og være nysgerrig på, hvorvidt I skal gøre noget anderledes.

BILAG B TRAFIKLYSET

Er du med til at bestemme i ...

Pausen _____

Vil du gerne bestemme mere?

